

A ZILAHAI WESSELÉNYI SZOBOR FELAVATÁSI ÜNNEPE.

Ez év szeptember 8-án országos ünnepség keretében avatták fel újra Zilahon Fadrusz Jánosnak a kolozsvári Mátyás király szobor mellett legszébb meglévő alkotását, Wesselényi Miklós szobrát. A szobrot a megszállás alatt először a székely hadosztály harcainak idején gépfegyvergolyók lyuggatták át, de úgy állott ott a meszesalji városka kicsiny főterén golyójárta testtel Wesselényi és a rá bizakodó hódolattal felnéző magyar paraszt alakja tovább is mintegy másfél évtizedig. Mindaddig, míg a megszállott területeken fel nem lángolt a román antirevizionizmus és a vasgárdista türelmetlenség tüze, nem téveszthette szem elől a demokrata berendezkedésű román uralom sem e szobor jelképezte gondolatot: a társadalmi osztályok egymásra-találásának, egymást támogatásának, kölcsönös megbecsülésének eszméjét. Talán az is kíméletessé tette egyideig a megszállókat, hogy Wesselényi Miklósnak a jobbágyfelszabadítás terén hangoztatott és az 1848-i törvénykezésben testet öltött nemes gondolatai csaknem kétmillió román jobbágy szabadságát, emberi, gazdasági és művelődési lehetőségeit, fejlődését biztosították.

A legmagyarabb északerdélyi városka lakóinak kegyeletes érzéseit mélyen sértette az a hatósági segédlettel végrehajtott merénylet, amelynek eredményeképpen 1935. április 24-ről 25-re virradó éjjel 12 óra után eltűnt Zilah főteréről a nagy magyar főúr és el a jobbágy megszokott alakja. A legkülönbözőbb hírek kelték szárnyra a Wesselényi-szobor sorsáról. Mint-hogy az éjjeli rombolók nem kegyelmeztek még a talapzatnak sem, eleinte rémhírek terjengtek arról, hogy a Wesselényi-szobrot összetörték és így a pozsonyi Mária Terézia-szobor után Fadrusznak ez a csodálatos alkotása is megsemmisült. A keringő hírek annyira nyugtalanná tették a város lakóit, hogy a hatóságok jónak látták elnézni azt, hogy egyesek betekint-hessenek a zilahi vármegyeházának abba a faskamrájába, melyet alkalmas helynek ítéltek a Wesselényi-szobor további őrzési helyéül. A megnyugvás azután sem következett be. A gyanakvás tovább élt. Hírek szálltak arról, hogy a szobrot összetörik és bronzként értékesítik; valamivel megnyugtatóbb vélekedők voltak azok, akik már azt is tudni vélték, hogy a magyar kormány lépéseket tett a szobor megvétele és elszállítása ügyében. Mind-ebből azonban semmi sem volt való.

A zilahi ember lelkében a szobor azután is élt. Mikor végigment az eldísztelenített főterén, látta a régi rácestől körülvelt megrongált talapzatot, odaképzelte a „vándor patrióta“ és a jobbágy alakját is. A szobor élt jobban, erősebben élt a zilahi lélekben, mint valaha. De a lélek nem tud meglenni a kézzelfogható, megragadható, látható valóságok nélkül. Ezért rendre csaknem minden valamire való zilahi ház asztalán, falán díszhelyre került a Wesselényi-szobor kicsinyített agyag-mása, illetőleg fényképe. Mikor a Gessler-kalapos megszállók látták, hogy a szobor-másolatoknak, fényképeknek milyen keletjük van, megtiltották a szobor kezdetleges agyag-másolatainak és a fényképfelvételeknek árusítását. Már megelőzőleg a romok összetakarításáig nem volt szabad fényképezni a lerombolt szobortalapzatot sem; csak közvetlenül a romolás reggelén, április 25-én a kora reggeli órákban készülhetett a romolás művéről néhány fénykép.

Személyes élményeket, tapasztalatokat felújítva, szükségesnek tartottam ezeket elmondani, hogy rögzítsünk néhány olyan ténnyt, amelyet az országos ünnepség alkalmával ilyen történetírói céllal tudtunkkal nem írtak le és nem adtak át a jelennek — tanulságul, okulásul a jövőre.

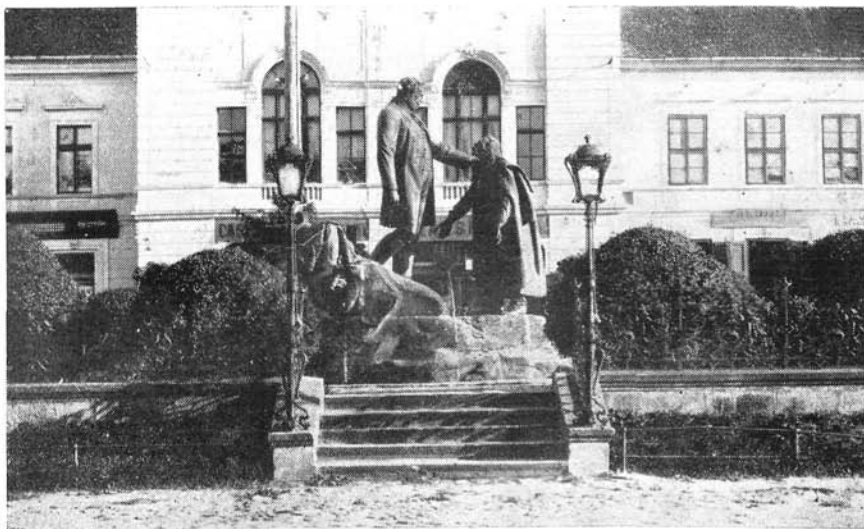
Természetes dolog, hogy a visszatérés után Zilah magyarságának, a vár megye és a város vezetőségének legelső gondjai közé tartozott a ledöntött Wesselényi-szobor helyreállítása. A helyreállítás munkájának elvégzése és az országos ünnepség megrendezése érdekében szobor-bizottság alakult. E bizottságnak hosszú idő kellett ahhoz, míg a szakszerűség teljes biztosításával, építészeti és művészeti szakértők bevonásával felállíttathatta a szobrot és kitűzhetette a felavató ünnepség időpontját. Zilah visszatérésének második évfordulóján, 1942. szeptember 8-án zajlott le a nagy ünnepség. Az ezt megelőző este a kolozsvári Nemzeti Színház rendezett díszelőadást a városi Vigadóban (Az előadást az ünnepség napjának estéjén megismételték). Másnap d. e. 11 órakor az országgyűlés felsőházának, a képviselőháznak, a honvédség, a magyar tudományos élet intézményei, a vármegyék és városok, különböző intézmények, községek képviselőinek jelenlétében nyitotta meg az ünnepséget *Gazda Endre* alispán. Az elmondottakon túl országos jelentőségűvé az avatta az ünnepséget, hogy az új vallás- és közoktatásügyi miniszter, *Szinyei-Merse Jenő* a szoborleplezésen mondott avató-beszédével ezúttal nyilatkozott meg először Erdély földjén. Beszédének különösen azt a részét kell kiemelnünk, amelyben kilátásba helyezte Wesselényi munkáinak újból való kiadását. E terv megvalósulása esetén Wesselényi nagy nemzetépítő gondolatai talán újra élőbbben hatnak az egyesült két haza földjén. *Kiss Ferenc* ünnepi szavaiata és *Sólymos Károlynak*, Zilah polgármesterének szoborátvevő beszéde után az említett testületek és intézmények képviselői megkoszorúzták a helyreállított szobrot. Az ünnepség e részének külön érdekessége volt, hogy a Wesselényi-szobor alkotójának özvegye is megjelent, és elhelyezte maga is a teljes szépségében megújult szoborra az emlékezés csokrát. Az EME nevében *Tavaszy Sándor* alelnök és *Szabó T. Attila* igazgató-tag helyezte babérkoszorút a Wesselényi-szobor talapzatára.

Az ünnepség külön érdekessége volt a vidék magyar népének falvanként való tisztelgő felvonulása és a Szilágyság magyar díszítőművészetét bemutató, igazán gazdag népi hímzés- és szőttes-kiállítás megrendezése. A Szilágyság elveszettnek hitt, sok tekintetben átalakulóban és sajnos, valóban kiveszőben lévő gazdag hímző-szővő világa mutatkozott itt be olyan néprajzi szempontból is felette érdekes anyaggal, hogy csak sajnálni lehet, miért nem esnek meg az ilyen kiállítások úgy, hogy a jóindulatú, de kellő szaktudással nem rendelkező helyi rendezőség komoly szakemberek bevonásával gondoskodják egyrészt a kiállítás anyagának megrostálásáról, másrészt meg az egybegyűjtött anyagnak a tudomány számára való hasznosításáról. Ezek azok a soha vissza nem térő alkalmak, mikor a nemzeti felbuzdulás kincseket gyűjt össze, a szervezetlenség és a tervtelenség pedig ugyanezeket a kincseket ismét visszaszórja a biztos pusztulás útjára.

Milyen szép lett volna, ha gondoskodtak volna arról, hogy ez ünnepélyes alkalommal a Wesselényi műveinek kilátásba helyezett újabb kiadása mellett lehetővé tétessék az is, hogy újabb lépésekkel haladjunk a Wesselényihez legközelebb álló nemzetrészt, a Szilágyság magyar népe művészetének megismerése felé.

Törpényi Miklós

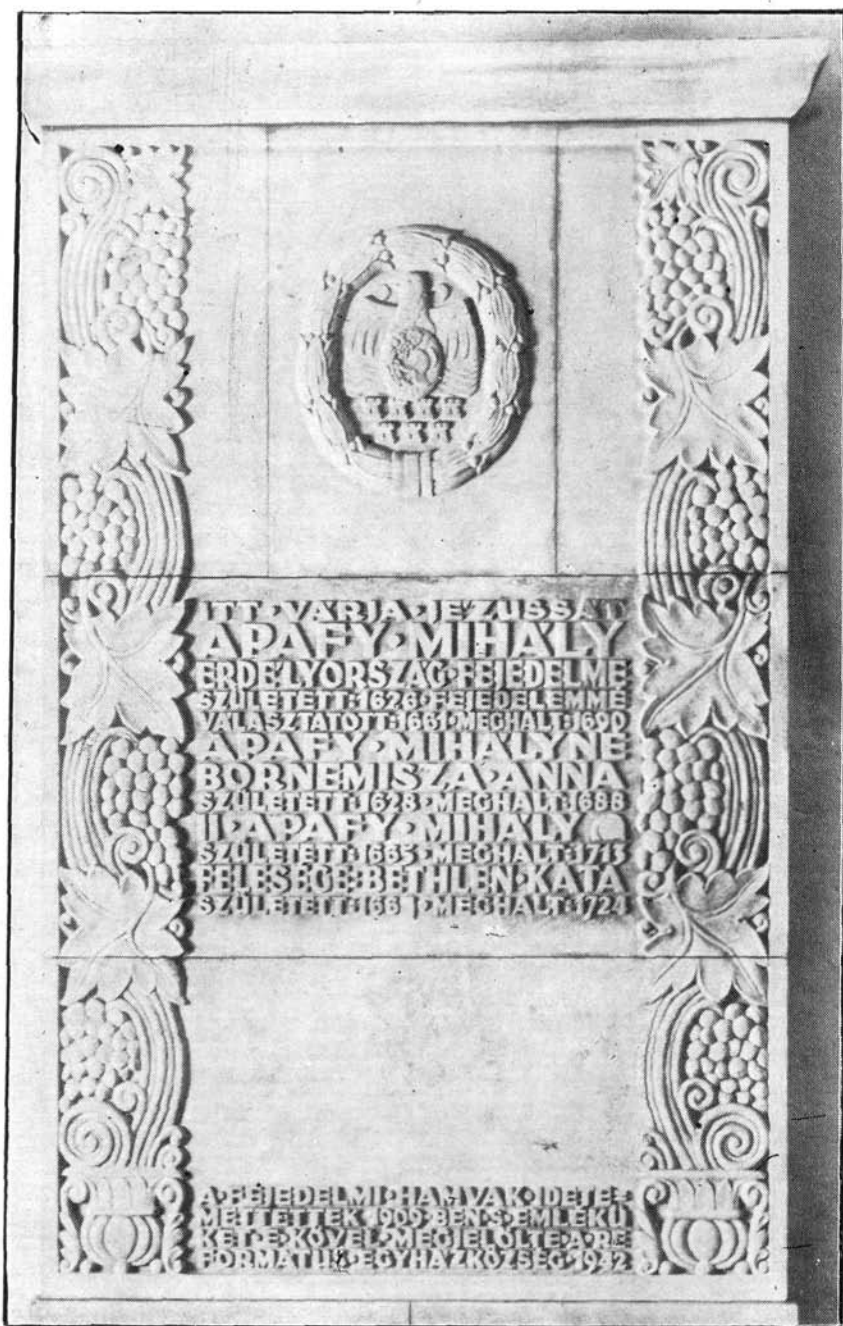
¹ Az EME ez alkalommal, sajnos, csak a rendelkezésre álló, ilyen különleges fényképészeti feladatra fel nem készült helyi fényképésszel a kiállításnak mintegy száz válogatott darabjáról többé-kevésbé sikerült felvételeket készíttetett.

A zilahi Wesselényi-szobor a lerombolás előtt.

A szobor helye a rombolás éjjele után.

Az Apafi-síremlék a farkasutcai református templomban.